

Könyvtári trendjelentések 4.

KÖNYVTÁRHASZNÁLAT

2015–2020

TARTALOM

A könyvtárhasználat országos trendjei.....	1
A használati alkalmak.....	1
A személyes és a távhasználat különböző formáinak trendjei.....	3
Dokumentumhasználat: helyben használt és kölcsönzött dokumentumok	4
Helyben használat.....	5
Kölcsönzés	5
A könyvtárközi kölcsönzés adatai a könyvtári rendszerben	7

Ebben a riportban a könyvtárhasználat változásait mutatjuk be röviden 2015-től napjainkig az országos könyvtári statisztika (OSAP 1442) adatai alapján. A riport három alpontban ismerteti a könyvtárhasználati trendek alakulását:

1. a könyvtárhasználat országos trendjei;
2. a dokumentumhasználat országos trendjei: a helyben használt és kölcsönzött dokumentumok számának alakulása;
3. a könyvtárközi kölcsönzés trendjei a könyvtári rendszerben.

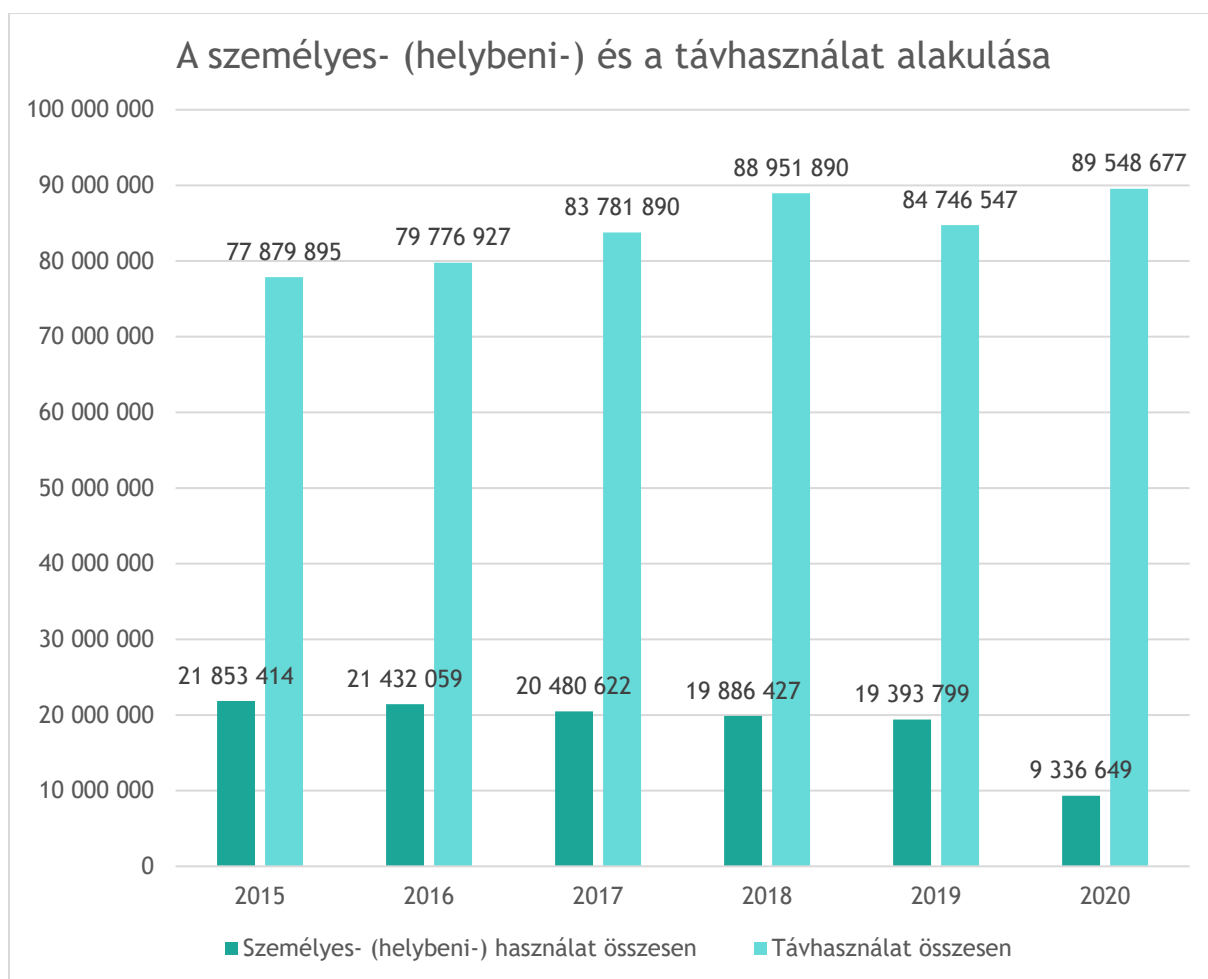
A KÖNYVTÁRHASZNÁLAT ORSZÁGOS TRENDJEI

A HASZNÁLATI ALKALMAK

A két legfontosabb használati adat a könyvtárban mért személyes (helybeni) használati alkalmak száma és a távhasználatok száma. A könyvtári szolgáltatás igénybevétele történhet személyesen vagy távolról, telefonon vagy digitális eszközök révén az interneten keresztül, függetlenül attól, hogy a

használó beiratkozott vagy sem. Személyes használatnak nevezzük, amikor a használó vagy megbízottja személyesen veszi igénybe a könyvtár bármely szolgáltatását. A könyvtár ismételt felkeresése újabb használatot jelent.

A távhasználat közé sorolható, ha az érdeklődő nem személyesen, hanem levélben, telefonon vagy e-mailben keresi meg a könyvtárat, továbbá idetartoznak a könyvtár honlapjának és elektronikus katalógusának látogatási alkalmai is.

1. ábra. A személyes (helybeni) és a távhasználat alakulása

A rendelkezésre álló adatok alapján elmondható (1. ábra), hogy a személyes használatban enyhe csökkenés látható 2015-től 2019-ig, 2020-ban a pandémia okozta bezárás miatt egy nagyobb visszaesés tapasztalható. A magyarországi könyvtári szolgáltatási pontok 2020-ban átlagosan 107 napot voltak nyitva a 2019-es év átlagos 170 nyitvatartási napjával szemben.

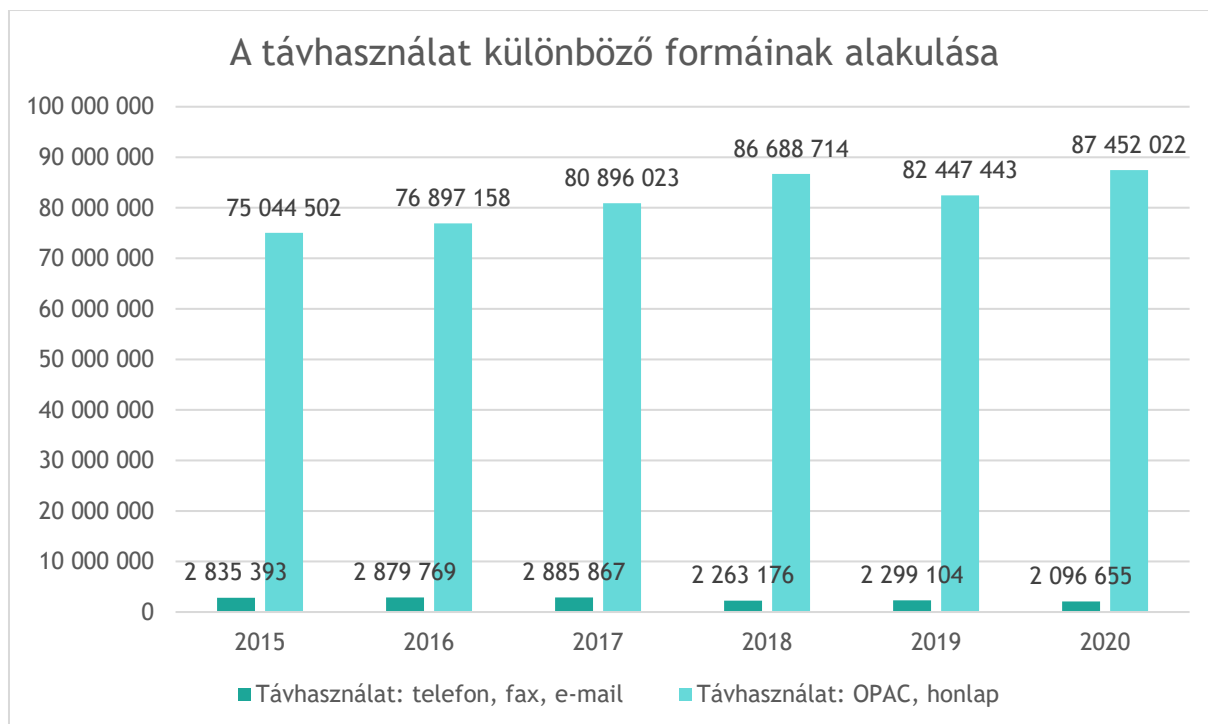
A távhasználati adatok ellentétes tendenciát mutatnak: a könyvtárak távoli elérési szolgáltatásainak népszerűsége évek óta dinamikus emelkedik. 2019-ben némi visszaesés után a 2020-as évben újra nőtt a könyvtár távoli használati alkalmainak száma (több mint 89 millió látogatás). Ez azt jelenti, hogy a vírushelyzetben még jobban megerősödött a könyvtári szolgáltatási pontok távoli, online elérése.

2. ábra. Személyes használatból internethasználat

A személyes használat egyik lehetséges fajtája az internethasználat, amikor a látogató a könyvtárban elhelyezett, internetkapcsolattal rendelkező számítógépeket használja, vagy a wifire kapcsolódik a saját vagy a könyvtár eszközeivel. Az olvasók helybeni internethasználata folyamatosan csökkenő

tendenciát mutatott 2015 és 2019 között, amelyet követően 2020-ban a vírushelyzet egy nagyfokú visszaesést eredményezett (2. ábra). A 2015-ös 5 682 895 számú használathoz képest 2019-ben 4 032 381, 2020-ban már csak 1 604 613 internethasználati alkalmat mértek a könyvtári szolgáltatási pontok.

3. ábra. A távhasználat különböző formáinak alakulása

A könyvtárak szolgáltatásainak igénybevétele nemcsak helyben, hanem távolról is történhet. Az OSAP 1442 adatlap a távhasználati formák közül a telefonon, faxon, e-mailen keresztül történt használati alkalmakat, valamint az

OPAC és a könyvtári honlap használatát veszi figyelembe. Ezen távhasználati formák közül az OPAC és a honlap igénybevétele nő, a telefonon, faxon, e-mailen keresztüli használat csökken (3. ábra).

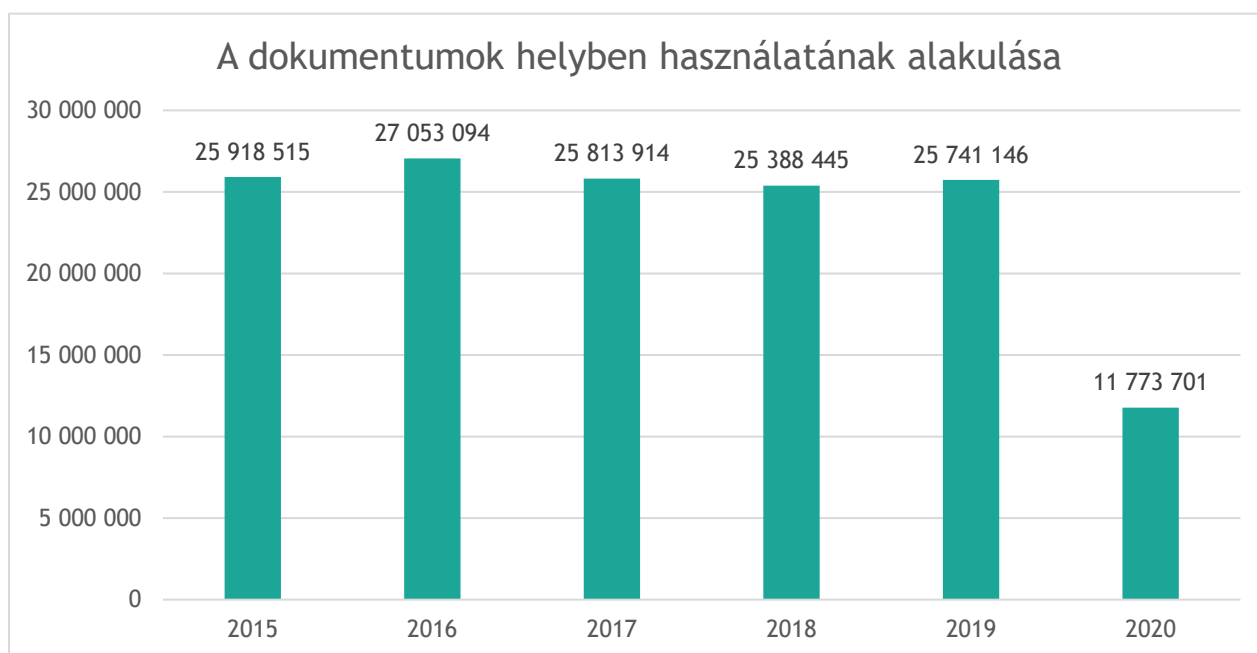
DOKUMENTUMHASZNÁLAT: HELYBEN HASZNÁLT ÉS KÖLCSÖNZÖTT DOKUMENTUMOK

A könyvtári dokumentumhasználatra vonatkozóan a könyvtár helyiségeiben használt és az olvasók által kikölcsönzött dokumentumok számát gyűjti az OSAP 1442 adatlap. A helyben használatba tartozik az olvasó szabadpolcon való böngészése, ha kézbe kerül a mű, valamint a könyvtáron belüli használatra levett dokumentum.

Kölcsönzésnek számít a könyvtárból kivitt és a könyvtáron belül, helyben kölcsönzött

dokumentum, valamint a könyvtár által készített és állományba vett nyomtatott vagy elektronikus másolat szolgáltatása. A másolatok esetében nem a másolt oldalak, hanem a másolt dokumentumok száma tartozik ide. 2015 és 2019 között újabb kölcsönzésnek számított a használó által kért hosszabbítás. 2020-ban a kitöltési útmutató szerint a hosszabbítás nem számít újabb kölcsönzésnek.

HELYBEN HASZNÁLAT

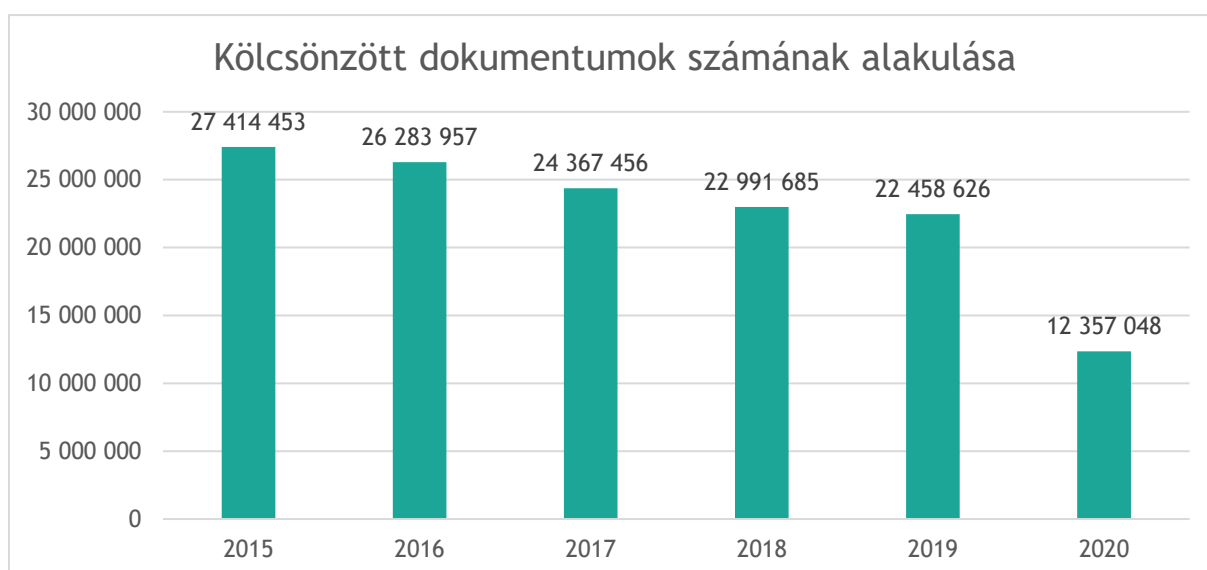

4. ábra. A dokumentumok helyben használatának alakulása

A közvetlenül helyben használt dokumentumok száma 2015 és 2019 között stagnált. 2015-ben 25 918 515, 2019-ben 25 741 146 darab dokumentumot használtak a könyvtárak tereiben (4. ábra). A pandémia e téren is törést okozott, hiszen nemcsak a hosszú zárvatartás, hanem a nyitvatartási napokon is érvényes korlátozások (például az olvasótermek

használatának felfüggesztése) is nyilvánvaló befolyással bírtak a dokumentumhasználatra.

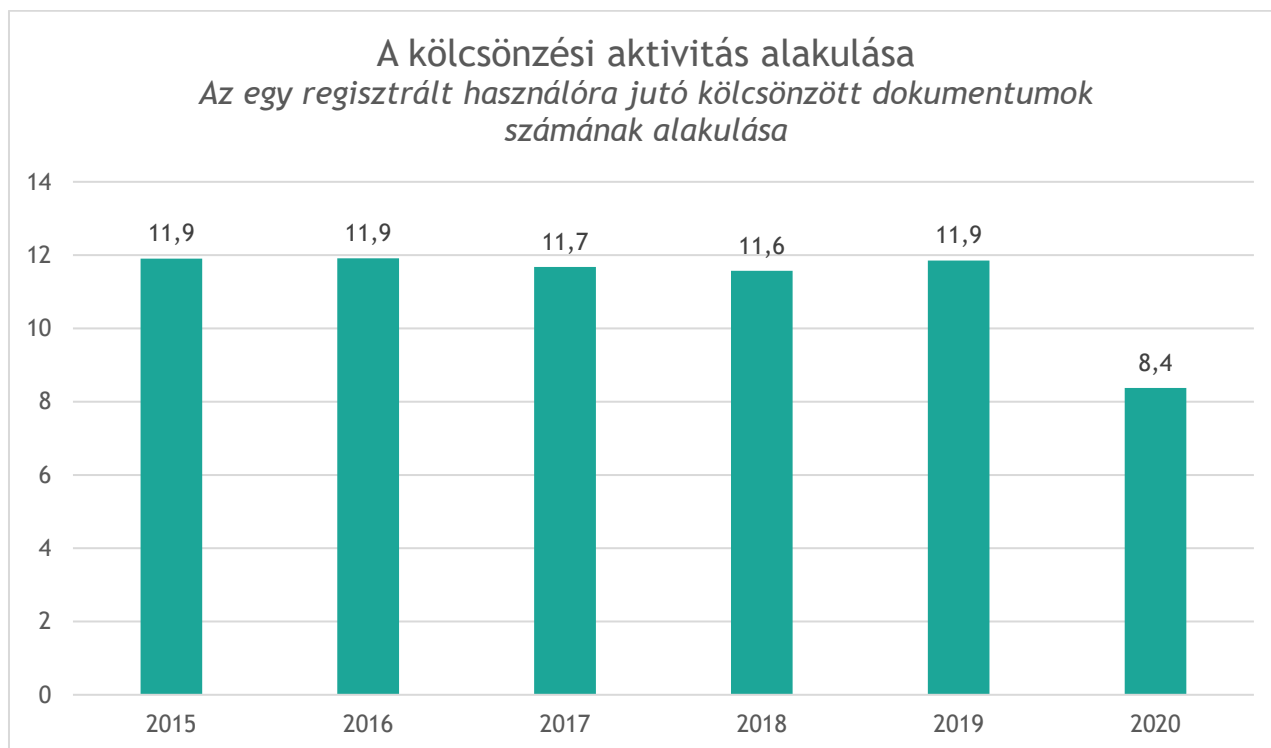
KÖLCSÖNZÉS

5. ábra. Kölcsönzött dokumentumok számának alakulása

A könyvtárakban az egyik legfontosabb szolgáltatás a könyvek és más dokumentumok kölcsönzésének lehetősége. A helyben használt dokumentumok számának 2015 és 2019 közötti stagnálásával ellentétben ugyanezen időszakban a kölcsönzött dokumentumok számának folyamatos csökkenése látható

(5. ábra). A pandémia e téren is komoly hatást gyakorolt, hiszen míg 2015-ben a regisztrált használók 27 414 453 dokumentumot kölcsönöztek, addig 2019-ben mintegy 4,5 millióval kevesebbet. 2020-ban 12 357 048-ra csökkent a kölcsönzések száma.

6. ábra. A kölcsönzési aktivitás alakulása

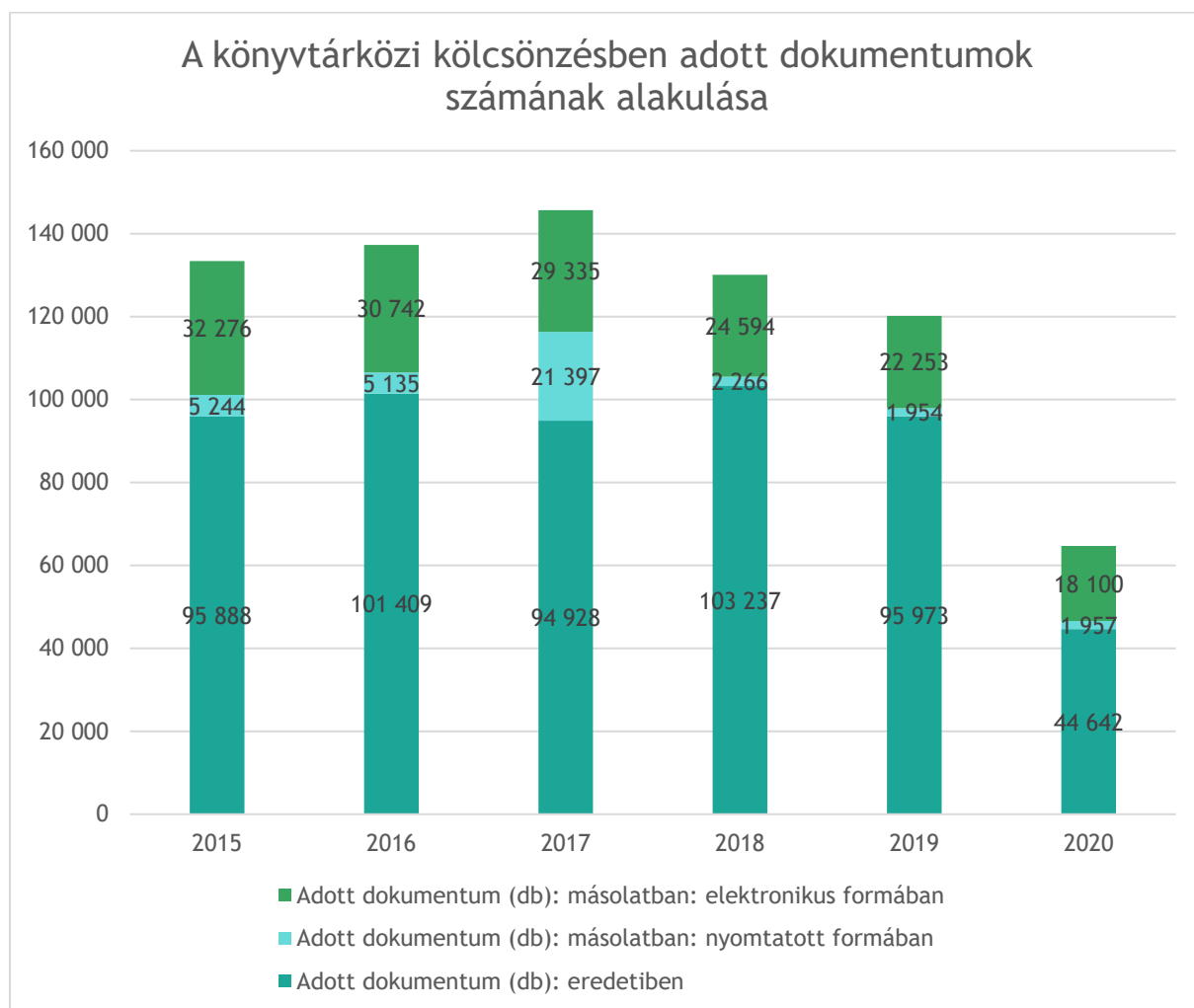
Amennyiben a kölcsönzött dokumentumok számát az adott év regisztrált használóinak számával elosztjuk, akkor megkapjuk az egy beiratkozottra jutó kölcsönzések számát, amiből következtethetünk a regisztrált használók kölcsönzési aktivitására. 2015 és 2019 között stagnálás, 2020-ban jelentős

visszaesés volt tapasztalható (6. ábra). Míg 2015-ben és 2019-ben átlagosan 11,9, addig 2020-ban 8,4 dokumentumkölcsönzés jutott egy regisztrált használóra. Ebből következik, hogy nemcsak az abszolút mennyiségre, hanem az aktivitásra is kedvezőtlen hatással volt a járvány.

A KÖNYVTÁRKÖZI KÖLCSÖNZÉS ADATAI A KÖNYVTÁRI RENDSZERBEN

Magyarország könyvtáraiban az olvasók nemcsak a helyi könyvtár állományából kölcsönözhetnek, hanem lehetőségük van bármely más könyvtárban állományba vett dokumentum kölcsönzésére, amire a könyvtárközi kölcsönzés ad lehetőséget.

A szolgáltatási pontok között a kölcsönzés történhet eredetiben vagy másolatban. A másolatszolgáltatásra nyomtatott és elektronikus formában is van lehetőség.

7. ábra. A könyvtárközi kölcsönzésben adott dokumentumok számának alakulása

A könyvtárak közötti kölcsönzések számát tekintve 2015 és 2017 között emelkedés, majd 2018 és 2020 között csökkenés figyelhető meg

(7. ábra). Legjellemzőbb a dokumentumok eredeti formában való átadása.

KÉSZÍTETTE

Békésiné Bognár Noémi Erika

OLVASÓSZERKESZTŐ

Gulyás Orsolya

FELELŐS KIADÓ

Fehér Miklós
igazgató
Könyvtári Intézet

TOVÁBBI INFORMÁCIÓ

keo@oszk.hu

A KÉZIRAT LEZÁRÁSA

2021. november 25.

ISSN 2786-4014

ISBN 978-963-201-657-3

